

Подкаст Україна за Кермом Posted November 5, 2022 Comment(s).
URL: <https://sunkissed.com.ua/khersonshchina-serednovicha/>

2. Скіфські баби – нерозгадана загадка історії. *Блог Каланчацької ЦБС Херсонської області*. URL: http://kalanchakbs.blogspot.com/2021/03/blog-post_24.html

3. Чупріна, М. Сучасна українська музика: виклики війни. *Молодіжна редакція* Випуск 5.1, 2024. URL: <https://www.uadim.in.ua/post/suchasna-ukrainska-muzyka-vyklykviiny>

4. Як танцювали український гопак 100 років тому (відео). *Український дощ*. 4/02/2020. URL: https://ukrain.com/yak_tancyuvali_ukrainskij_gopak_100_rokiv_tomu_video.html

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-57>

Світлічний І. В.

аспірант

*Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПЕРЕДУМОВ ВИНИКНЕННЯ ТА ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В АСПЕКТІ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ НАРОДІВ ВЕЛИКОГО СТЕПУ

Відновне правосуддя становить одну з найбільш перспективних концепцій сучасної кримінальної юстиції. Передумови виникнення та історичний розвиток концепції відновного правосуддя, його підґрунтя та основоположні принципи мають значно глибші філософські та культурні коріння. Великий степ (Євразійський степ) – природна зона степів і лісостепів у Євразії, степові простори Східної Європи, Причорномор'я, Казахстану, Центральної Азії, Монголії та північного Китаю. Народи Великого степу виробили певну систему механізмів врегулювання конфліктів і відновлення справедливості, у межах якої поєднувалися норми звичаєвого права з політичним та соціальним авторитетом тогочасних лідерів.

У забезпеченні правосуддя у казахському (євразійському) степу вагомому роль відігравали суд біїв (форма судочинства, в якій старійшини та авторитети здійснювали функції медіаторів та суддів на основі

звичаєвого права) і ради старійшин, які на основі адату (звичаєвого права тюркських та монгольських народів, що регулювало цивільні, кримінальні та сімейні конфлікти через процедури примирення та відновлення справедливості) та норм традиційного права торе здійснювали посередництво між сторонами спору, орієнтуючись на примирення [1]. У низці спільнот Великого степу ці інститути доповнювалися ритуалами, спрямованими на відновлення гармонії після конфлікту. Сукупність цих практик є історико-культурними передумовами (прототипом) відновного правосуддя та з часом еволюціонували до сучасних концепцій відновного правосуддя [2; 3]. Разом ці чинники сформували концептуальне підґрунтя сучасних моделей відновного правосуддя, орієнтованих на відновлення порушених соціальних зв'язків та відтворення соціальної гармонії. Історичними прототипами таких відновних підходів є, зокрема, монгольська Яса (Яса Чингісхана) [4]. Ця монгольська правова традиція розвинула складні механізми вирішення конфліктів, кодифікувала звичаєве право і включала процедури примирення через раду старійшин та систему компенсацій за завдану шкоду [5; 6]. У ширшій перспективі це узгоджується з підходом Наталії Крестовської, яка характеризує відновне правосуддя як водночас «нову» й «давнію» концепцію, його етичні засади беруть початок у правових та культурних практиках давніх цивілізацій, де пріоритет надавався примиренню сторін і відновленню порушених соціальних зв'язків, а не санкціям [7; 8].

Філософське підґрунтя концепції відновного правосуддя ґрунтується на переконанні, що встановлення та підтримка гармонійних відносин з іншими людьми є базовою соціальною потребою людини. Правопорушення, конфлікти в першу чергу руйнують міжособистісні та соціальні зв'язки, однак їхній деструктивний вплив поширюється далеко за межі учасників, проникає в родину, оточення, соціальну громаду й суспільство загалом. Саме тому процес відновлення порушених відносин функціонує як механізм зцілення не лише для жертви правопорушення, а й для всієї спільноти [9].

Англійський філософ Томас Гоббс, засновник теорії суспільного договору, уже на початку XVII століття обстоював позицію, що мир і співпраця є природно сприятливішими для самозбереження людини, ніж насильство або конкуренція. На його думку, природний закон висуває як основний імператив прагнення миру й дотримання його як стану, необхідного для виживання суспільства [10]. Ці міркування перекликаються з дослідженнями сучасних науковців, зокрема, Олександра Костенка, а також з давніми духовними традиціями як в християнстві, так і в ісламі [11].

За християнською теологією людина створена за образом і подобою Божим, подоба Божа полягає у внутрішніх якостях, що дозволяють людині трансформувати навколишній світ. Центральною концепцією християнського вчення є любов як основний принцип буття, а прощення – складова спасіння. Апостол Іван у своєму 1-му соборному посланні до християнських церков Малої Азії висловлює цей принцип так: «Коли ми свої гріхи визнаємо, то Він вірний та праведний, щоб гріхи нам простити та очистити нас від неправди всілякої» [Івана 1:9].

Ісламська традиція наголошує на справедливості. У Корані (сура 42, аят 40) зазначено: «Відплата за зло є таке ж саме зло! Та якщо хто простить й встановить мир, винагорода його буде за Аллагом! Воістину, Він не любить несправедливих!». Інститут сульхи (араб. *الصلحة*) – примирення в ісламському праві, під час якого конфліктуючі сторони вкладають мирний договір [8].

Варто додати, що у традиційній (інквізиційній) моделі правосуддя суд може винести рішення навіть без участі потерпілого. Результатом цього стає явище вторинної віктимізації: потерпілий, особливо якщо це неповнолітня особа, стає жертвою двічі, від рук злочинця, а потім від системи правосуддя, яка відбирає у потерпілого час та енергію, як показують у своїх працях І. Светлічний та О. Светлічна [9; 11; 12]. Тому традиційна система приносить більше шкоди, ніж користі молодим, а тому психічно несформованим особистостям.

Таким чином, аналіз передумов виникнення та історичного розвитку концепції відновного правосуддя (в контексті культурно-історичної спадщини) дає підстави виявити взаємозв'язок сучасних відновних підходів з давніми духовно-культурними традиціями. Стійкість України в умовах повномасштабної агресії РФ ґрунтується на традиційних для України цінностях єдності та згуртованості суспільства, тому що люди відчують себе частиною спільноти й працюватимуть заради спільного блага, що й забезпечить як міцну соціальну когезію, так і ефективне повоєнне відновлення.

Література:

1. Kazakhstan: Adat-The Traditional Conflict Management Mechanism in Central Asia. *Academia.edu*. 2020. URL: https://www.academia.edu/113140252/Kazakhstan_Adat_The_Traditional_Conflict_Management_Mechanism_in_Central_Asia (дата звернення: 08.12.2025).
2. Zhomartkyzy M. Historical aspect of international mediation: origin and development. *Visnyk-Juris-UzhNU*. 2023. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/35.pdf> (дата звернення: 08.12.2025).
3. Kalshabayeva M., Imanzhanov K., Smagulova Zh., Kosherbayeva A., Nauryzbaeva A. Legal Problems of Mediation as an Alternative Way

to Resolve Disputes. *Pakistan Journal of Criminology*. 2024. Vol. 16. № 2. P. 1105–1120. URL: <https://www.pjcriminology.com/wp-content/uploads/2024/05/27-Legal-Problems-of-Mediation.pdf> (дата звернення: 08.12.2025).

4. Judicial and Legal Systems. iv. Judicial System from the Advent of Islam through the 19th Century. *Encyclopædia Iranica*. 2024. URL: <https://www.iranicaonline.org/articles/judicial-and-legal-systems-iv-judicial-system-from-the-advent-of-islam-through-the-19th-century> (дата звернення: 08.12.2025).

5. Rozwadowski A. Tracking down prehistoric shamanism in Central Asia. *Documenta Praehistorica*. 2012. Vol. 39. P. 183–196. URL: <https://journals.uni-lj.si/DocumentaPraehistorica/article/download/39.20/1561/3145> (дата звернення: 08.12.2025).

6. Zhaksybekova G., Orynassarova A., Yeskermessova B. The roots of the cultural deviation of Sufism in the ancient Turkic steppe. *Frontiers in Communication*. 2025. Vol. 10. Article 1591725. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/communication/articles/10.3389/fcomm.2025.1591725/pdf> (дата звернення: 08.12.2025).

7. Крестовська Н. М. Відновне правосуддя: теоретико-методологічні засади : монографія. Одеса : Фенікс, 2012. 348 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/8/196346.pdf> (дата звернення: 08.12.2025).

8. Светлічний І., Ахмаді А., Светлічна М. Відновне правосуддя у протидії злочинності в країнах Сходу: традиційні цінності та кримінальне право. *Молодий вчений*. 2024. № 4 (128). С. 179–182. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-4-128-34> (дата звернення: 03.09.2024).

9. Svetlichnyi I. V. The Role of Restorative Justice In Countering Juvenile Delinquency. *Juridical scientific and electronic journal*. 2022. № 1. С. 254–257. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/63> (дата звернення: 03.09.2024).

10. Гоббс Т. Левіафан / пер. з англ. Київ : Дух і Літера, 2000. 606 с.

11. Светлічна О., Светлічний І. Актуальні питання протидії злочинності неповнолітніх засобами відновного правосуддя. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). С. 28–31. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-6> (дата звернення: 03.09.2024).

12. Svetlichnyi I. Restorative justice as an element of criminal protection of children's rights. *Law Review of Kyiv University of Law*. 2020. № 4. С. 383–386. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2020.69> (дата звернення: 03.09.2024).